



ОГЛУШЛИВА ТИША

НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ, УТРИМАННЯ ІНКОМУНІКАДО
ТА КАТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛОНЕНИХ РОСІЄЮ

AMNESTY
INTERNATIONAL



Amnesty International – це рух з 10 мільйонів людей, який мобілізує все населення світу та бореться за зміни, щоб всі люди могли користуватися своїми правами людини.

Наше бачення світу – щоб люди, які мають владу, дотримувалися обіцянок, поважали міжнародне право та відповідали за свої вчинки.

Ми незалежні від будь-якого уряду, політичної ідеології, економічних інтересів чи релігії – нас фінансують переважно членські та індивідуальні внески.

Ми віримо, що солідарність і співчуття можуть змінити наше суспільство на краще.

© Amnesty International 2025

Окрім випадків, коли зазначається інше, зміст цього документа ліцензується за ліцензією Creative Commons (зазначення авторства, некомерційна ліцензія, без похідних прав, міжнародна ліцензія 4.0). <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>
Для отримання додаткової інформації відвідайте сторінку дозволів на нашому веб-сайті: www.amnesty.org
Якщо матеріал стосується іншого власника авторського права, ніж Amnesty International, цей матеріал не підлягає ліцензії Creative Commons.
Вперше опубліковано у 2020 р.
Amnesty International Ltd
Петер Бенесон Хаус, 1 Істон Стріт
Лондон WC1X 0DW, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії

Індекс: **EUR 50/9046/2025**
Оригінальна мова: Англійська

amnesty.org



***Світлина на обкладинці:** Аліна Потапова тримає плакат на демонстрації в Києві. На плакаті написано: «Тримайся, коханий». Її наречений зник безвісти у липні 2023 р., а пізніше було підтверджено, що він перебуває в російському полоні. Аліна не отримувала жодних листів. Її нареченого утримують інкомунікадо, тож Аліна не має актуальних новин щодо його місцеперебування та стану. © Олександр Хоменко / Amnesty International*

AMNESTY
INTERNATIONAL



ЗМІСТ

1. ВСТУП	5
2. МЕТОДОЛОГІЯ	6
3. ПРАВОВА БАЗА	8
3.1 МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО (МГП)	8
3.2 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО У ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ	8
3.3 МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО	9
4. ВІЙСЬКОВО-ПОЛОНЕНІ	10
4.1 ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ	11
4.1.1 ТРИВАЛЕ УТРИМАННЯ ІНКОМУНІКАДО (НЕЛЮДСЬКЕ ПОВОДЖЕННЯ)	11
4.1.2 СТРАТИ І СМЕРТІ В УВ'ЯЗНЕННІ	13
4.1.3 ВІДМОВА В ЛІКУВАННІ	14
4.1.4 КАТУВАННЯ	15
4.2 ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ	16
4.2.1 ЛИСТУВАННЯ	16
4.2.2 ДОСТУП ДЛЯ ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	18
4.2.3 РЕПАТРІАЦІЯ ВАЖКОХВОРИХ І ПОРАНЕНИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ І СТВОРЕННЯ ЗМІШАНИХ МЕДИЧНИХ КОМІСІЙ	19
5. «ЗНИКЛІ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН»	21
5.1 НЕПІДТВЕРДЖЕНІ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНІ: НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ	22
5.2 ІНШІ ОСОБИ, ЗНИКЛІ БЕЗВІСТИ	23
6. ЦИВІЛЬНІ ОСОБИ	25
6.1 СВАВІЛЬНИЙ АРЕШТ	25
6.2 НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ	26
6.3 КАТУВАННЯ ТА ІНШЕ ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ	27
6.4 ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ	28
7. ВИСНОВКИ	29
8. РЕКОМЕНДАЦІЇ	30

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

ГЛОСАРІЙ

СЛОВО	ОПИС
ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ	Злочини проти людяності є одними з найтяжчих злочинів, які викликають занепокоєння міжнародної спільноти. Певні дії, включаючи вбивства, катування, оборнення у рабство, насильницькі зникнення та інші нелюдські діяння, вважаються злочинами проти людяності, якщо вони є частиною широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення, що сприяє державній чи організаційній політиці щодо вчинення таких нападів.
НАСИЛЬНИЦЬКЕ ЗНИКНЕННЯ	коли є обґрунтовані підстави вважати, що хтось був затриманий владою чи її агентами, або особами, які діяли з їхньої згоди, але влада відмовляється це визнати або приховує долю чи місцеперебування особи, залишаючи її поза захистом закону.
УТРИМАННЯ ІНКОМУНІКАДО	коли затриманий особі відмовляють у будь-якому доступі до людей поза місцем ув'язнення, зокрема до адвоката, членів родин та незалежного суду.
МІЖНАРОДНИЙ КОМІТЕТ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА (МКЧХ)	міжнародна організація, уповноважена Женевськими конвенціями надавати гуманітарний захист і допомогу людям, що постраждали від збройних конфліктів та іншого насильства.
МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО	містить принципи та правила, що регулюють захист людей і ведення бойових дій під час збройного конфлікту.
ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИЙ	військовослужбовці, які потрапили до рук супротивника під час міжнародного збройного конфлікту.
ВОЄННИЙ ЗЛОЧИН	Серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені під час міжнародного або неміжнародного збройного конфлікту. До них належать певні дії, вчинені під час міжнародного збройного конфлікту, які перераховані як серйозні порушення в Женевських конвенціях 1949 р. і Додатковому протоколі I. Стаття 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду визнає іншу поведінку як у міжнародних, так і в неміжнародних збройних конфліктах воєнними злочинами.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

1. ВСТУП

Поводження Росії з українськими військовими та цивільними особами, які перебувають у полоні, є воєнними злочинами та злочинами проти людяності. Тисячі українських військових наразі перебувають у полоні в Росії та на окупованих територіях України як військовополонені. Цих військовополонених часто утримують місяцями чи роками без повідомлення відповідних органів про їхнє затримання. Їм відмовляють у праві спілкуватися із зовнішнім світом, а Росія не допускає до них міжнародні організації. Таке поведження кваліфікується як утримання інкомунікадо, яке, враховуючи його тривалість, вважається нелюдським поведженням. Цей підхід спрямований на те, щоб вивести військовополонених з-під захисту міжнародного права, сприяючи катуванням та іншим формам жорстокого поведження, у тому числі відмову в медичній допомозі, якої вони потребують, а в деяких випадках і незаконному вбивству військовополонених. Ці дії, вчинені в контексті агресії Росії проти України, є воєнними злочинами.

Процесуальні гарантії, що містяться в Третій Женевській конвенції, такі як право на регулярне листування, надання доступу до місць утримання для міжнародних організацій і пряма репатріація поранених і хворих в'язнів, покликані запобігти такому поведженню та пом'якшити його наслідки. Росія систематично не дотримується своїх зобов'язань за Женевськими конвенціями і повинна негайно виконати ці зобов'язання.

Десятки тисяч українців, як військових, так і цивільних, українська влада вважає «зниклими безвісти за особливих обставин». Багато з них, ймовірно, перебувають під вартою, що не визнається Росією. Інші, ймовірно, були вбиті. Відмова Росії підтвердити перебування конкретних українців у її полоні – незважаючи на вагомі докази, що вони там – прирівнюється до насильницького зникнення. У випадках, коли таких доказів немає, родичі зниклих безвісти стикаються з болісним очікуванням інформації. Агресія Росії унеможлиблює розслідування справ щодо їхньої долі, але українська влада повинна забезпечити, щоб родини зниклих безвісти були в центрі всіх розслідувань, що включає адекватні консультації та комунікацію на всіх етапах процесу.

Цивільні особи становлять значну частину тих, хто вважається зниклими безвісти. Росія вже давно застосовує тактику свавільних арештів, катувань і насильницьких зникнень для залякування цивільного населення на підконтрольних їй територіях. У контексті нападу на цивільне населення України ці дії становлять злочини проти людяності.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

2. МЕТОДОЛОГІЯ

У цьому звіті детально описані незаконні дії Росії щодо затримання, насильницьких зникнень, жорстокого поводження та страти українських в'язнів. Основна увага у звіті приділена порушенням прав військовополонених. Однак він також охоплює цивільних осіб і тих, хто вважається зниклими безвісти, як серед військових, так і серед цивільних. Amnesty International визнає, що міжнародний збройний конфлікт в Україні триває з 2014 року,¹ однак цей звіт зосереджений на випадках осіб, позбавлених волі після повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року.

Аналітична правова база містить елементи міжнародного гуманітарного права, міжнародного права у галузі прав людини та міжнародного кримінального права (див. розділ «Правова база»). Там, де у звіті йдеться про військовополонених, цивільних ув'язнених і заручників, використовується термін «особа, позбавлена волі».

Звіт називає Росію відповідальною за ці порушення, незалежно від того, чи називають злочинці себе представниками приватних найманських компаній, таких як «Група Вагнера», чи агентами так званої «Донецької народної республіки» або «Луганської народної республіки». Росія здійснює такий рівень командування та контролю над цими утвореннями, що такі відмінності практично втрачають зміст. Багато осіб, позбавлених волі, утримуються на нині окупованих Росією територіях України, а також у самій Росії. Amnesty International не розрізняє суб'єктів утримання та вважає всіх позбавлених волі особами, які перебувають у російському полоні, незалежно від того, чи утримуються вони на окупованих територіях України.

Основними джерелами для цього звіту є інтерв'ю, переважно проведені в Україні період з січня по листопад 2024. Дослідники Amnesty International опитали 104 людини, включно з п'ятьма колишніми українськими військовополоненими, 38 родинами військовополонених, чіє затримання підтверджено Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ), 23 родинами «зниклих безвісти за особливих обставин» (включаючи сім родин імовірних військовополонених, чий статус залишався непідтвердженим на момент написання звіту), 28 раніше ув'язненими цивільними особами та їхніми родинами та 10 російських військовополонених, які зараз утримуються в Україні.²

Підтвердження затримання з боку МКЧХ полягає в тому, що російська влада повідомляє Центральне бюро розшуку МКЧХ у Женеві про те, що певна особа перебуває під вартою. Повідомлення повинно містити інформацію про місцезнаходження та стан здоров'я затриманої особи. Повідомлення МКЧХ не означає, що цю особу відвідали представники МКЧХ. Після того, як МКЧХ отримав повідомлення про особу, МКЧХ передає цю інформацію відповідним українським органам влади та членам родини затриманої особи.

Більшість інтерв'ю проходила в Києві та області, але також у Львівській, Чернігівській та Донецькій областях, а там, де інтерв'ю проводилися дистанційно, це робилося через захищені комунікаційні платформи. Усі інтерв'ю проводилися українською або російською мовами, залежно від уподобань респондента чи респондентки, без залучення перекладачів. Під час інтерв'ю використовувався стандартизований опитувальник, і перед інтерв'ю була отримана повна інформована згода всіх респондентів та респондентом. Деякі респондентки та респонденти побажали залишитися анонімними через занепокоєння щодо безпеки родичів, які зараз перебувають у російському полоні, а там, де імена були змінені, це позначається лапками.

Amnesty International також зустрілася з ключовими зацікавленими сторонами в Україні, включаючи міжнародні та українські правозахисні та гуманітарні організації, взяла інтерв'ю у російського волонтера, який безпосередньо брав участь в організації листування та іншого зв'язку між українськими військовополоненими в Росії та їхніми родинами в Україні, і провела всебічний огляд літератури: наукових звітів, звітів міжнародних та українських правозахисних організацій,

¹ Amnesty International, «Україна: Зростає кількість доказів воєнних злочинів і участі в них Росії», 7 вересня 2014 р, [amnesty.org/en/latest/news/2014/09/ukraine-mounting-evidence-war-crimes-and-russian-involvement/](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/09/ukraine-mounting-evidence-war-crimes-and-russian-involvement/)

² У рамках попереднього дослідження для цього звіту Amnesty International попросила українську владу отримати доступ до російських військовополонених у полоні, і її делегати змогли опитати їх без свідків.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

включаючи організацію ZMINA та Медійну ініціативу за права людини, а також огляд публікацій ООН та МКЧХ. Чорнова версія звіту була передана українським органам влади, які відповіли коментарями в листі від 14 лютого 2025 р. Ці коментарі були включені до основної частини звіту, де це доречно.

19 грудня 2024 р. Amnesty International звернулася до кількох російських органів, у тому числі до Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони, Генеральної прокуратури та Федеральної служби виконання покарань, з проханням роз'яснити відповідну національну правову базу, що регулює утримання військовополонених, прокоментувати заяви про катування та інше жорстоке поводження та інші порушення прав людини українців та українок, утримуваних в Росії, включаючи відмову у праві на листування, адекватну медичну допомогу та кримінальне переслідування українських військовополонених за сам факт участі у бойових діях. У листі також містилося прохання надати роз'яснення щодо процедур, за якими міжнародні моніторингові органи можуть отримати доступ до осіб, позбавлених волі. Станом на 4 лютого 2025 року Amnesty International не отримала жодної відповіді чи підтвердження отримання своїх звернень.

Методологія дослідження та висновки цього звіту також ґрунтуються на минулих дослідженнях та публікаціях про жорстоке поводження Росії з українськими цивільними особами, включаючи воєнні злочини та ймовірні злочини проти людяності,³ а також щодо власного населення, включаючи свавільні затримання, насильницькі зникнення, катування та інші види жорстокого поводження, а також позасудові страти, детально задокументовані Amnesty International на Північному Кавказі.⁴

³ Amnesty International, «Україна: «Як тюремний конвой»: Незаконне переміщення та жорстоке поводження з громадянським населенням в Україні з боку Росії під час «фільтрації», 10 листопада 2022, [EUR 50/6136/2022](https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/6136/2022/en/), [amnesty.org/en/documents/eur50/6136/2022/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/6136/2022/en/); «Україна: Викрадення та тортури на сході України», 11 липня 2014 р., EUR 50/034/2014, [amnesty.org/en/documents/eur50/034/2014/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/034/2014/en/)

⁴ Amnesty International, «Російська Федерація: Коло несправедливості: Охорона та порушення прав людини в Інгушетії», 21 червня 2012 р., EUR 46/012/2012, [amnesty.org/en/documents/eur46/012/2012/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur46/012/2012/en/).

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

3. ПРАВОВА БАЗА

Основною правовою базою, яка регулює агресію Росії проти України, є міжнародне гуманітарне право, також відоме як право збройних конфліктів, першоджерелами якого є Женевські конвенції 1949 року. Однак міжнародне право у галузі прав людини також застосовується під час збройних конфліктів, і поводження Росії з українцями в полоні також є порушенням міжнародного кримінального права, включаючи злочини проти людяності та воєнні злочини.

3.1 МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО (МГП)

Міжнародний збройний конфлікт в Україні триває з 2014 року, коли російські збройні сили діяли в Україні безпосередньо та через маріонеток⁵, намагаючись створити сепаратистські регіони в Донецькій і Луганській областях, а також забезпечити окупацію та незаконну анексію Криму. Загальна стаття 2 Женевських конвенцій визначає, що Конвенції застосовуються до всіх випадків міжнародних збройних конфліктів. Основним джерелом МГП щодо військовополонених є Третя Женевська конвенція, а щодо цивільних осіб – Четверта Женевська конвенція. Додаткові джерела МГП можна знайти в міжнародному звичаєвому праві.

Третя Женевська конвенція передбачає, що держави, які затримують, повинні поводитися з усіма військовополоненими гуманно та з повагою.⁶ Вона встановлює мінімальні стандарти, яких мають дотримуватися сторони, що позбавляють волі, зокрема щодо медичної допомоги, безпеки, умов праці та дисципліни.⁷ Крім того, Третя Женевська конвенція вимагає, щоб про захоплення військовополонених було повідомлено їхню країну, і щоб військовополонені мали право спілкуватися із зовнішнім світом за допомогою регулярних листів.⁸ Важкопоранених і важкохворих військовополонених необхідно репатріювати безпосередньо, а для сприяння цьому мають бути створені змішані медичні комісії.⁹ Зрештою, у Статті 126 зазначено, що МКЧХ має бути дозволено відвідувати всі місця, де утримуються військовополонені, і опитувати їх без свідків, щоб перевірити умови утримання та сприяти листуванню військовополонених із їхніми родинами.¹⁰

Четверта Женевська конвенція передбачає, що цивільних осіб можна інтернувати лише з міркувань безпеки або абсолютної необхідності, і таке інтернування має бути обмеженим у часі та з дотриманням суворих гарантій включаючи регулярний перегляд відповідного рішення.¹¹

3.2 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО У ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Міжнародне право у галузі прав людини продовжує діяти під час збройних конфліктів. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП) проголошує, що «кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність і що нікого не може бути позбавлено волі інакше як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлені законом».¹²

⁵ Окрім російських військових, в Україні діяли озброєні та навчені Росією місцеві та російські ополченці та фінансовані державою російські приватні військові компанії

⁶ Третя Женевська конвенція 1949 р., Статті 13, 14

⁷ Третя Женевська конвенція 1949 р., (цитувалася раніше)

⁸ Третя Женевська конвенція 1949 р., Статті 69, 71

⁹ Третя Женевська конвенція 1949 р., Статті 109, 112

¹⁰ Третя Женевська конвенція 1949, Стаття 126

¹¹ Третя Женевська конвенція 1949 р., Статті 79 - 135

¹² МПГПП, 1966, Стаття 9

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

МППП, учасниками якого є і Росія, і Україна, забороняє застосування катувань.¹³ Абсолютна заборона катувань та інших видів жорстокого, нелюдського поводження чи такого поводження, що принижує гідність, кодифікована однойменною Конвенцією (CAT), до якої Росія приєдналася у 1987 р., а Україна – у 2006 р.¹⁴ CAT визначає катування як «будь-яку дію, за допомогою якої особі навмисно заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи психічне», з таких причин, як отримання зізнань, покарання або залякування.¹⁵ Комісія Організації Об'єднаних Націй з прав людини підтвердила, що тримання під вартою без зв'язку з зовнішнім світом, яке розуміється як утримання особи під вартою без доступу до родини чи адвокатів,¹⁶ може сприяти катуванню або навіть само по собі прирівнюється до нього.¹⁷

Крім того, Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницького зникнення (CPED) стверджує, що ніхто не може піддаватися насильницькому зникненню, і прямо встановлює, що воєнний стан не може бути виправданням для насильницького зникнення.¹⁸ У ній також зазначено, що родичі осіб, що зазнали насильницького зникнення, мають право знати про долю своїх близьких.¹⁹ Хоча Україна є стороною CPED, а Росія – ні, насильницькі зникнення фактично заборонені іншими міжнародними договорами та інструментами, включаючи МППП і Декларацію 1992 р. про захист усіх осіб від насильницьких зникнень,²⁰ а також міжнародним звичаєвим правом і державною практикою.²¹

3.3 МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

У контексті повномасштабного вторгнення Росії в Україну, яке є актом агресії та саме по собі становить злочин за міжнародним правом²² багато з цих порушень тягнуть за собою індивідуальну кримінальну відповідальність відповідно до норм міжнародного кримінального права.

Індивідуальна кримінальна відповідальність за ці дії чи бездіяльність може наставати як за воєнні злочини, що включають «серйозні порушення» Женевських конвенцій, так і за злочини проти людяності є кодифікованими Конвенцією 1968 р. про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людяності, учасниками якої є як Україна, так і Росія. Вони також передбачені Римським статутом 1998 р., що є установчим договором Міжнародного кримінального суду (МКС). Росія не є державою-учасницею МКС, тоді як Україна ратифікувала Римський статут лише у 2024 році. Водночас ще у 2014 році Україна визнала юрисдикцію МКС щодо злочинів, скоєних на її території відповідно до статті 12(3) Статуту. Окрім міжнародного переслідування, держави також можуть застосовувати принцип універсальної юрисдикції для притягнення до відповідальності осіб які скоїли тяжкі злочини.

У Римському статуті зазначається, що у разі вчинення в контексті збройного конфлікту, такі дії, серед іншого, вважаються воєнними злочинами: умисне вбивство; катування або нелюдське поводження; умисне заподіяння великих страждань, а також навмисне позбавлення військовополоненого чи іншої особи, яка перебуває під захистом, права на справедливий і регулярний суд.²³ Якщо такі дії вчиняються в контексті широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення, вони кваліфікуються як злочини проти людяності, та серед іншого, включають такі дії: вбивство, ув'язнення або інше істотне позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права; катування; та насильницькі зникнення осіб.²⁴

¹³ МППП, 1966, Стаття 7

¹⁴ Управління Верховного комісара ООН з прав людини, indicators.ohchr.org/

¹⁵ Конвенція проти тортур, 1984, Стаття 1

¹⁶ Amnesty International, Затримання та ув'язнення, amnesty.org/en/what-we-do/detention/

¹⁷ Резолюція Комісії з прав людини 2003/32: катування та інші жорстокі, нелюдські або такі, що принижують гідність, види поводження чи покарання, 23 квітня 2003 р., refworld.org/legal/resolution/unhcr/2003/en/39170

¹⁸ CPED, 2010, Стаття 1

¹⁹ CPED, 2010, Стаття 24(2). «Право знати» також гарантується міжнародним гуманітарним правом і поширюється на всіх осіб, зниклих безвісти під час збройного конфлікту. Див., наприклад, МКЧХ, «Правило 117. Облік зниклих безвісти», *Бази даних міжнародного гуманітарного права*, ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule117

²⁰ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 47/133, 18 грудня 1992 р.

²¹ Див. МКЧХ, «Правило 98. Насильницьке зникнення», *Бази даних міжнародного гуманітарного права*, ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule98#refFn_78FB8E2F_00017

²² Amnesty International, «Росія / Україна: Вторгнення в Україну – це акт агресії та катастрофа прав людини», 1 березня 2022 р., amnesty.org/en/latest/news/2022/03/russia-ukraine-invasion-of-ukraine-is-an-act-of-aggression-and-human-rights-catastrophe/

²³ Статті Римського статуту 8(2)(a)(i),(ii),(iii) і (vi)

²⁴ Статті Римського статуту 7(1)(a),(e),(f) і (i)

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

4. ВІЙСЬКОВО-ПОЛОНЕНІ



Рідні та близькі військовополонених на акції на підтримку мариупольського гарнізону. © Олександр Хоменко / Amnesty International

Загальна кількість українських військовополонених, які зараз утримуються в Росії та на окупованій території України, залишається невідомою.²⁵ Попри те, що Женевські конвенції зобов'язують органи влади інформувати МКЧХ – і, відповідно, органи державної влади та родини військовополонених – про факт затримання особи, на практиці це відбувається не завжди.²⁶ Родини українських військовополонених повідомляють, що підтвердження про затримання, якщо воно взагалі надходить, може надійти через місяці чи навіть роки після того, як вони востаннє отримували звістку від свого родича. За відсутності систематичного та всебічного інформування сторонами конфлікту неможливо встановити точну кількість військовополонених.²⁷ Деякі зниклі безвісти особи, які, згідно з припущеннями, перебувають у полоні, насправді могли бути вбиті під час бойових дій або після них. Водночас деякі люди, яких вважають зниклими безвісти або вбитими, насправді можуть перебувати в полоні.

Хоча ми визнаємо, що, ймовірно, багато військовополонених нині перебувають у полоні без офіційного підтвердження їхнього статусу, цей розділ стосується лише тих, щодо кого МКЧХ отримав таке підтвердження. Amnesty International також зазначає, що підтвердження російською

²⁵ Інтерфакс цитував представника Українського координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими в січні 2024 р., що в Росії та на окупованій території України було позбавлено волі 8 тисяч українських військових і цивільних осіб, див.: <https://interfax.com.ua/news/general/962624.html>. Ця цифра, ймовірно, базується на інформації, недоступній для громадськості, і її неможливо перевірити. Сім'ї військовополонених, опитаних Amnesty International, повідомили, що українська влада назвала їм цифру від 8 000 до 10 500 осіб. Цілком імовірно, що кількість позбавлених волі людей обчислюється тисячами.

²⁶ Третя Женевська конвенція 1949, Стаття 67

²⁷ Українська влада у своєму листі від 14 лютого 2025 р. стверджувала, що суворо дотримується зобов'язань за Женевськими конвенціями щодо повідомлення про перебування полонених комбатантів в українському полоні. Через обмеження на роботу в Росії Amnesty International не змогла опитати російські родини військовополонених, щоб переконатися, чи отримують вони такі підтвердження. Жодних коментарів від російської влади у відповідь на запит Amnesty International надати інформацію не надійшло

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

владою перебування військовополоненого не є гарантією того, що ця особа залишиться живою через численні повідомлення про випадки смерті під час ув'язнення. В епоху соціальних мереж відео та фотографії військовополонених часто поширюють ті, хто взяв їх у полон.²⁸ Однак, такі зображення, які чітко ідентифікують військовополонених, є важливим джерелом інформації для родин, які відчайдушно хочуть дізнатися про долю своїх близьких. Також можливі помилкові ідентифікації, які трапляються доволі часто. Докази того, що військовополонений колись перебував у руках тих, хто взяв його у полон, також не є гарантією того, що він залишається в полоні.

4.1 ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

4.1.1 ТРИВАЛЕ УТРИМАННЯ ІНКОМУНІКАДО (НЕЛЮДСЬКЕ ПОВОДЖЕННЯ)

«Тільки те, що мене зараз тривожить, — це те, що я не знаю, де мій чоловік. Наскільки в мене є інформація, вона неофіційна, не підтверджена, їх знов десь розформували, [з тієї колонії] знов кудись перевели. Знову я не буду знати, де шукати чоловіка, і куди писати листи, і взагалі. Просто, знаєте, ця чорна пільма невідомості — вона просто вбиває».

Олена Колесник, чоловік якої Сергій потрапив у полон у липні 2024 р.²⁹

Хоча міжнародно-правового визначення тримання під вартою без зв'язку з зовнішнім світом не існує, Amnesty International визначає це як ситуацію, коли особі, яка позбавлена волі та місцезнаходження якої відомо, відмовляють у будь-якому доступі до людей за межами місця ув'язнення, зокрема до адвоката, членів родини чи незалежного суду. Тривале утримання під вартою без зв'язку із зовнішнім світом може кваліфікуватися як нелюдське поводження, яке, в контексті збройного конфлікту є серйозним порушенням Женевської конвенції.³⁰

24 з 43 родин підтверджених військовополонених (56%), опитаних Amnesty International, повідомили, що вони не отримували жодного повідомлення від своїх родичів під час перебування в полоні. Ще семеро військовополонених могли лише надіслати текстове повідомлення або зробити короткий телефонний дзвінок на початку свого полону, часто покладаючись на контрабандні телефони та розсуд окремих утримувачів (додаткову інформацію див. у розділі «Листування»). Ці військовополонені також утримуються без зв'язку з зовнішнім світом, у результаті чого загальний відсоток таких осіб становить 72%. Жодного з опитаних військовополонених, які повернулися, не відвідували в полоні міжнародні організації. Лише один із родичів нинішніх військовополонених повідомив, що отримав інформацію про такий візит до свого родича.

Статистичні дані Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ) ще більш промовисті. Росія відмовила у доступі ММПЛУ до усіх місць утримання українських військовополонених. Також,

²⁸ Інтерв'ю з Amnesty International в Києві, листопад 2024

²⁹ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, листопад 2024 р.

³⁰ Третя Женевська конвенція 1949 р., Стаття 130. Відповідно до Коментаря 2020 МКЧХ, нелюдське поводження «охоплює серйозні психічні чи фізичні страждання, що не досягають порогу жорстоких психічних чи фізичних страждань, потрібних для важкого порушення, пов'язаного з катуваннями» (п.5246).

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

за даними місії, оприлюдненими у 2024 р., лише 21 із 174 (12%) колишніх українських військовополонених, опитаних із березня 2023 р., мали можливість листуватися зі своїми родинами під час перебування в полоні.³¹

Олеся Мельниченко, колишня військовополонена, розповіла Amnesty International: «Ми просили дзвінки, ми просили написати хоча б листи, електронні листи. На що нам сказали що це неможливо. У полонених на це немає права»³² Інший колишній військовополонений, якого утримували на Чорнобильській АЕС у перші дні повномасштабного вторгнення, розповів, як він і його товариші-полонені могли спілкуватися зі своїми родичами за допомогою стаціонарних телефонів на станції. Це тривало, доки не прибув старший російський офіцер, який був обурений тим, що його молодші офіцери заплещували на це очі. Він негайно віддав наказ припинити будь-який зв'язок українських військовополонених із зовнішнім світом.³³



Олеся Мельниченко з сином у Києві після повернення з російського полону. Під час полону росіяни сказали Олесі, що вона не має права листуватися з родиною, що явно суперечить Женевським конвенціям. © Олександр Хоменко / Amnesty International

Попри те, що Росія утримує переважну більшість військовополонених без зв'язку з зовнішнім світом, вона часто визнає їхнє затримання, повідомляючи про це Центральне агентство розшуку МКЧХ. Однак більшість родин підтверджених військовополонених, опитаних Amnesty International, повідомили про затримку в кілька місяців між зникненням їхніх родичів і отриманням офіційного підтвердження їхнього полону. Навіть коли це підтвердження надходить, воно не містить жодних подробиць ані про місцезнаходження відповідної особи, ані про стан її здоров'я. Наприклад, син Валентини «Олександр», 26-річний солдат строкової служби, який служив у Маріуполі, потрапив у полон, коли російські війська захопили місто у травні 2022 р. Падіння Маріуполя призвело до одного з наймасштабніших захоплень українських військових за час війни. Точна кількість полонених, захоплених того дня, залишається невідомою, але, безсумнівно, йдеться про сотні.³⁴ Українська влада повідомила Валентині, що її сина взяли в полон 17 травня 2022 р., Однак, попри

³¹ Офіс Верховного комісара з прав людини, «Поводження з військовополоненими та оновлена інформація про ситуацію з правами людини в Україні», 1 жовтня 2024 р., ukraine.un.org/sites/default/files/2024-10/2024-10-01%20OHCHR%2040th%20periodic%20report%20on%20Ukraine.pdf, п. 46

³² Інтерв'ю Amnesty International, Київ, серпень 2024 р.

³³ Інтерв'ю Amnesty International, Славутич, листопад 2024 р.

³⁴ Міжнародний комітет Червоного Хреста, «Україна: МКЧХ реєструє сотні військовополонених заводу «Азовсталь», 19 травня 2022 р., icrc.org/en/document/ukraine-icrc-registers-hundreds-prisoners-war-azovstal-plant

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

спроби МКЧХ зареєструвати військовополонених, вона отримала підтвердження його утримання під вартою лише через рік.³⁵

Тривале утримання в'язнів без зв'язку із зовнішнім світом є формою жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження. Дослідження Amnesty International, підтверджене висновками ММПЛУ, свідчить, що Росія тримає більшість українських військовополонених під своїм контролем у місцях позбавлення волі без зв'язку з зовнішнім світом, часто роками. Таке тривале утримання під вартою в умовах повної ізоляції від родин, адвокатів чи міжнародних організацій безперечно становить нелюдське поводження. В умовах збройного конфлікту це вважається воєнним злочином.³⁶ Окрім самого факту утримання без зв'язку із зовнішнім світом як воєнного злочину, така практика має на меті на меті позбавити військовополонених будь-якого правового захисту, що створює умови для подальшого вчинення кричущих злочинів проти їхнього життя, здоров'я та гідності.

4.1.2 СТРАТИ І СМЕРТІ В УВ'ЯЗНЕННІ

«Там [в полоні] відразу починали катувати. Били електрошокерами, такими спеціальними палками, дуже болючими. Я бачив, як після цього хлопці почали помирати. Їхні серця просто не витримували. Мене катували за те, що від мене смердить, бо нам не давали мила і засобів гігієни. Ми отримували дуже мало мила і зубної пасти. Це все було вкрай важко, і потім нас катували за те, що ми не могли підтримувати чистоту».

Володимир Шевченко, колишній військовополонений, який понад два роки провів у російському полоні³⁷

Уповноважений Верховної Ради з прав людини в Україні повідомив Amnesty International, що Генеральна прокуратура задокументувала 177 страт, з яких 109 відбулися у 2024 році.³⁸ Щонайменше дві значущі політичні фігури в Росії публічно закликали до страти військовополонених у 2024 році. У липні колишній президент, заступник голови Ради безпеки Дмитрій Медведєв закликав до «тотальних страт»³⁹ у своєму Telegram-каналі, а в жовтні глава Чечні Рамзан Кадіров публічно заявив, що віддав наказ не брати українських військових живими.⁴⁰ Хоча пізніше він стверджував, що скасував цей «наказ», у грудні 2024 р. він погрожував використовувати українських військовополонених як живий щит для захисту будівель у Чечні від українських авіаударів.⁴¹ Подібна риторика з боку високопосадовців, причетних до агресії Росії в Україні, цілком могла сприяти зростанню кількості страт українських військовополонених російськими військовими. Особливо кричущий випадок стався у жовтні 2024 року, коли на відео з дронів було знято страту 16 українських військовополонених.⁴²

³⁵ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, серпень 2024 р.

³⁶ Римський статут 1998 р., Стаття 8(2)(а)(іі)-2

³⁷ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, серпень 2024 р.

³⁸ Інтерв'ю з Amnesty International телефоном, січень 2025 р.; Glavkom.ua, «Скільки українських військовополонених стратили росіяни? Дані омбудсмена», 19 грудня 2024 р., glavkom.ua/world/observe/skillokh-ukrajinskikh-viyskovopolonenikh-stratili-rosijani-dani-ombudsmena-1036671.html

³⁹ Дмитро Медведєв, пост у Telegram, 16 липня 2014 р., t.me/medvedev_telegram/517

⁴⁰ Kyiv Independent, «Кадіров стверджує, що скасував наказ не брати в полон українських військових», 19 грудня 2024 р., kyivindependent.com/kadyrov-claims-he-revoked-the-order-not-to-capture-ukrainian-soldiers/

⁴¹ Рамзан Кадіров, пост у Telegram, 4 грудня 2024 р., <https://t.me/RKadyrov.95/5276>

⁴² DeepStateUA, пост у Telegram, 13 жовтня 2024 р., <https://t.me/DeepStateUA/20493>

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

Свідчення повернених українських військовополонених підтверджують що позбавлені волі в Росії та на окупованій території регулярно помирили під вартою. Колишній військовополонений Володимир Шевченко розповів, як у полоні військовополонених забивали до смерті, а інших доводили до самогубства.⁴³ Інший колишній військовополонений Дмитро Кигим розповів Amnesty International про те, що у слідчому ізоляторі, де він утримувався, цивільного бранця забили до смерті, а у тюремній колонії в Тулі (Центральна Росія) важкохворого ув'язненого жорстоко побили в тюремній камері, і охоронці обговорювали як винести його вранці його, загорнувши в ковдру.⁴⁴ Умисне вбивство військовополонених, цивільних осіб і осіб, які більше не можуть брати участь в бойових діях, є воєнним злочином.



Колишній військовополонений Дмитро Кигим розповів Amnesty International, що військовополонених і цивільних ув'язнених регулярно били, в одному випадку викрадачі забили цивільну людину до смерті. © Олександр Хоменко / Amnesty International

4.1.3 ВІДМОВА В ЛІКУВАННІ

Відмова в наданні медичної допомоги тим, хто її потребує, є ще однією системною проблемою, що фігурує у свідченнях. Незалежна міжнародна слідча комісія ООН по Україні (ICIU) повідомила про «загальну відсутність або відмову [російської влади] у наданні медичної допомоги затриманим, які були поранені, хворі або зазнали травм після катувань, що призвели до смерті затриманих».⁴⁵ Сергій Короба, колишній український військовополонений, який був важко поранений перед тим, як потрапив в полон, повідомив, що єдина медична допомога, яку він отримав, – це місцевий антисептик. Після цього його залишили виживати або помирати без подальшого лікування.⁴⁶ Інший колишній військовополонений Максим Колесніков під час бою отримав серйозне поранення в ногу, однак у полоні його взагалі не лікували.⁴⁷ Коли він повернувся в Україну, у нього виявили розрив зв'язок, також він потребував операції на жовчному міхурі, який був пошкоджений через втрату ваги та голодування.⁴⁸ Володимир Шевченко розповів дослідникам Amnesty International, що він був свідком того, як військовополоненому було відмовлено в медичному догляді після жорстоких катувань, що призвело до серцевої недостатності та смерті.⁴⁹ Відмова в наданні медичної допомоги,

⁴³ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, серпень 2024 р.

⁴⁴ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, листопад 2024 р.

⁴⁵ ICIU, «Звіт незалежної міжнародної слідчої комісії щодо України», A/HRC/52/62549, 25 жовтня 2024 р., ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_79_4632_AUV.pdf п. 50

⁴⁶ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, серпень 2024 р.

⁴⁷ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, серпень 2024 р.

⁴⁸ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, серпень 2024 р.

⁴⁹ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, серпень 2024 р.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

особливо в знеболювальних, у випадках гострих травм становить воєнний злочин у формі катування.⁵⁰ Вона також може бути кваліфікована як воєнний злочин у вигляді умисного заподіяння великих страждань та піддавання затриманих нелюдському поводженню.⁵¹ Однак у деяких випадках ув'язненим не тільки відмовляли в наданні медичної допомоги, але й карали за звернення про таку допомогу.⁵² У ІСІУ повідомляли, що кілька українських полонених свідчили про те, що лікар, який надавав допомогу військовополоненим, катував своїх пацієнтів електричним струмом.⁵³ Це лише один із аспектів широкомасштабної та систематичної практики катувань та інших видів жорстокого поводження з українськими військовополоненими в російському полоні.

4.1.4 КАТУВАННЯ

**« У Оленівці били хлопців, саджали на пляшку.⁵⁴
Знущалися над ними так, щоб ми все бачили і чули.
Ображали нас.
Я мовчу взагалі в принципі про те, в яких умовах
нас утримували — це окремий вид пекла. Це
камера, де немає проточної води. Ти спиш на
підлозі, по тобі бігають миші. І ти їж просто помий.
Єдине що в принципі не давало, мабуть, нам вмерти
— це хліб. Все інше — це просто жах».**

Олеся Мельниченко, колишня військовополонена⁵⁵

Катування та інші форми жорстокого поводження з українськими військовополоненими є широкомасштабними та систематичними, згідно з численними наявними свідченнями, і про них повідомляється на всіх етапах перебування у полоні.⁵⁶ Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні (НММУ) повідомила, що 97% опитаних колишніх військовополонених піддавалися катуванням.⁵⁷ Хоча вибірка опитаних Amnesty International є значно меншою, всі колишні українські військовополонені з якими проводили інтерв'ю, також повідомили про пережиті катування.

Військовополонені часто зазнають так званих «прийомок» одразу після прибуття до місць ув'язнення,⁵⁸ а методи катувань включають побиття, ураження електричним струмом, опіки та сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування.⁵⁹ Колишні військовополонені розповіли Amnesty International, що катування застосовувалися в усіх місцях ув'язнення, а коли окремі охоронці відмовлялися брати в них участь, їх швидко замінювали. Ці висновки підтверджує ІСІУ,

⁵⁰ Генеральна Асамблея ООН, «Доповідь Спеціального доповідача з питань тортур та інших жорстоких, нелюдських і таких, що принижують гідність, видів поводження», А/НRC/22/53, 1 лютого 2013 р., ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.53_English.pdf п. 56

⁵¹ Римський статут 1998 р., Стаття 8(2)(а)(ii) і (iii)

⁵² Офіс Верховного комісара з прав людини, «Поводження з військовополоненими та останні відомості про ситуацію з правами людини в Україні», 1 жовтня 2024 р. (цитовано раніше), п. 36

⁵³ ІСІУ, «Доповідь незалежної міжнародної слідчої комісії щодо України», А/НRC/52/62549, 25 жовтня 2024 р. (цитовано раніше), п. 55

⁵⁴ Це посилання на практику, яку Amnesty International раніше задокументувала в Росії, коли полонених піддають сексуальному насильству.

⁵⁵ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, серпень 2024 р.

⁵⁶ Дивіться, наприклад, «Медійна ініціатива за права людини»: «Вирізали «Z» на щоках, морили голодом і катували до смерті: як полонених українців знищують у Тульській колонії», 8 лютого 2024 р., <https://mipl.org.ua/vyrizaly-z-na-shhokah-moryly-golodom-i-katuvay-do-smerti-yak-poloneniyh-ukrayinciv-znyshhuyut-u-tulskij-koloniyi/>

⁵⁷ Офіс Верховного комісара з прав людини, «Поводження з військовополоненими та останні відомості про ситуацію з правами людини в Україні», 1 жовтня 2024 р. (цитовано раніше), п. 28

⁵⁸ Інтерв'ю з Amnesty International в Києві, серпень 2024

⁵⁹ Офіс Верховного комісара з прав людини, «Поводження з військовополоненими та останні відомості про ситуацію з правами людини в Україні», 1 жовтня 2024 р. (цитовано раніше), п. 47

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

яка у 2024 році повідомила, що катування є «узгодженою державною політикою»,⁶⁰ здійснюється безкарно.

Катування та нелюдське поводження є абсолютно забороненими міжнародним правом прав людини та гуманітарним правом. Якщо вони вчиняються в контексті збройного конфлікту, це кваліфікується як воєнний злочин.⁶¹

4.2 ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ

Захист, закріплений у Женевських конвенціях, встановлює мінімальні стандарти гуманного поводження. Вони також діють як процесуальні гарантії, які мають практичний вплив на зменшення можливостей для виникнення порушень. Три ключові гарантії, що містяться в третій Женевській конвенції, повинні бути негайно реалізовані, щоб обмежити можливість вчинення вищезгаданих воєнних злочинів: сприяння листуванню; надання доступу гуманітарним організаціям; репатріація важкохворих і поранених військовополонених і створення змішаних медичних комісій.

4.2.1 ЛИСТУВАННЯ

«Я поїхала на роботу, і десь через пів години мені зателефонував НІБ та сказав, що мені є лист від мого сина. Це була така безмежна радість. Це ж така радість, за стільки часу. А паперовий лист... на перший погляд, вони не значні для людей, але для нас вони дуже значні. Як, знаєте, маленький музей пам'яті».

Олеся Безрук, сина якої захопили в Маріуполі у травні 2022 р.⁶²

«Коли я отримав першого листа від сестри, я зайшов у камеру і просто сидів у кутку в сльозах. Я читав лист і плакав. Хлопці питали мене: «Що сталося?» Те ж саме було, коли я отримував листи від мами, від дружини. Я також просто сидів у кутку, читав ці два листи і просто, знаєте, був у сльозах. У моїй душі все розривалося на шматки».

Дмитро Кигим, колишній військовополонений⁶³

⁶⁰ ПІСІУ, «Доповідь незалежної міжнародної слідчої комісії щодо України», A/HRC/52/62549, 25 жовтня 2024 р. (цитовано раніше), п. 78

⁶¹ Римський статут 1998 р., Стаття 8(2)(а)(іі)

⁶² Інтерв'ю Amnesty International, Київ, серпень 2024 р.

⁶³ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, листопад 2024 р.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

Третя Женевська конвенція передбачає, що військовополоненим повинна бути надана можливість регулярного листування зі своєю родиною. З 43 підтверджених військовополонених або їхніх родин, опитаних Amnesty International, лише п'ятеро мали таку можливість. Усі вони повідомили, що їм надали можливість надіслати листа чи зателефонувати лише за умови згоди на інтерв'ю для російського телебачення. В окремих випадках українським військовополоненим дозволяли спілкуватися з родинами після того, як їхній статус змінився на підозрюваних у вчиненні злочину, обвинувачених чи засуджених.

Переслідування військовополонених лише за їхню участь у бойових діях є порушенням Женевських конвенцій, а позбавлення військовополонених права на справедливий суд є воєнним злочином. Незважаючи на це, Росія справді розпочала фіктивні процеси над військовополоненими, часто звинувачуючи їх у вчиненні воєнних злочинів або злочинах проти російської держави згідно з положеннями російського кримінального кодексу.⁶⁴ Хоча ці фіктивні судові процеси є зневагою до правосуддя, свідчення військовополонених, задокументовані Amnesty International та іншими, вказують на те, що обвинувачені та засуджені в деяких випадках отримують можливість листуватися зі своїми родинами або навіть побачитися з ними. Хоча правовий статус військовополонених не видається визначеним у російському законодавстві (російська влада проігнорувала прохання Amnesty International щодо роз'яснення національного законодавства з цього питання), для тих, хто перебуває під вартою як підозрюваний або обвинувачений, а також засуджених, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, внутрішнє російське законодавство чітко передбачає право на листування. Водночас, не відображаючи у внутрішньому законодавстві, не дотримуючись і не реалізуючи права військовополонених, що передбачені Женевськими конвенціями, Росія систематично відмовляє в таких правах переважній більшості військовополонених.⁶⁵

Спілкування з рідними – одна з фундаментальних людських потреб. З моменту свого заснування в 1961 році Amnesty International відстоює право осіб, позбавлених волі, залишатися на зв'язку із зовнішнім світом. Заяви небагатьох українських військовополонених і родин, які змогли поспілкуватися зі своїми близькими, є потужним свідченням важливості регулярного спілкування. Для тих, хто залишається в повному інкомунікадо, ситуація є нестерпною. Військовополонені та їхні родини неодноразово розповідали Amnesty International в інтерв'ю про майже повну ізоляцію, спричинену відсутністю спілкування. Крім того, відмова військовополоненим у праві на листування, вочевидь, є навмисною тактикою. Її мета – зламати волю полонених, змусити їх відчувати себе недооціненими та забутими або примусити до виконання незаконних вимог, зокрема участі в записаних інтерв'ю для російських державних ЗМІ (виставлення військовополонених на загальний огляд є порушенням Женевських конвенцій⁶⁶). Для їхніх близьких відсутність будь-якої інформації сама по собі є формою психологічного ув'язнення. Регулярне листування має критичне значення для фізичної безпеки тих, хто позбавлений волі.

«Катування відбуваються таємно, коли люди відрізані від зовнішнього світу і повністю залежать від тих, хто їх утримує, щодо їхньої турботи та безпеки».

Асоціація запобігання катуванням⁶⁷

Дослідження таких організацій, як Penal Reform International⁶⁸ та Асоціація запобігання катуванням,⁶⁹ показують, що існує чіткий зв'язок між триманням під вартою без зв'язку з зовнішнім світом та ймовірністю катувань. Затримані, які не мають можливості контактувати із зовнішнім

⁶⁴ Amnesty International, «Україна: Військовополонені «засуджені» за фіктивними процесами на окупованих Росією територіях», 10 березня 2023 р., [amnesty.org/en/latest/news/2023/03/ukraine-prisoners-of-war-sentenced-to-prison-following-sham-trials-in-russian-occupied-territories/](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/03/ukraine-prisoners-of-war-sentenced-to-prison-following-sham-trials-in-russian-occupied-territories/)

⁶⁵ Amnesty International звернулася до російської влади 19 грудня 2024 р. з проханням про роз'яснення цього питання, але до 27 січня 2024 р. не отримала відповіді.

⁶⁶ Третя Женевська конвенція, 1949, Ст 13.

⁶⁷ Асоціація запобігання тортурам, «Гарантії утримання під вартою», <https://www.apr.ch/torture-prevention/what-torture-prevention/detention-safeguards>

⁶⁸ Penal Reform International, «Есесська стаття 3: Початкові настанови щодо тлумачення та впровадження Правил Нельсона Манделі», лютий 2017 р., cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/10/Chapter-3-Contact-with-the-outside-world-final.pdf

⁶⁹ Асоціація запобігання тортурам, «Гарантії утримання під вартою», (цитовано раніше)

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

світом, не в змозі самі повідомити про катування та жорстоке поводження, а їхнє мовчання зміцнює відчуття безкарності у тих, хто так поводить з ними. Водночас затримані, у яких є можливість спілкуватися, як правило, виглядають емоційно сильнішими, що зменшує ризик застосування до них катування і жорстокого поводження, яке часто спрямоване на тих, кого вважають найбільш беззахисним.⁷⁰

Третя Женевська конвенція покладає на державу-утримувача позитивний обов'язок забезпечити військовополоненим можливість листуватися зі своїми родинами. Проте, Росія не лише не виконує цього зобов'язання, а й навмисно ізолює військовополонених від їхніх родин. Такими цілеспрямованими діями вона закріплює систему катувань і нелюдського поводження та уможливорює умисне вбивство військовополонених. Необхідно, щоб російська влада виконала свої зобов'язання за Женевськими конвенціями та міжнародним правом у галузі прав людини, надавши українським військовополоненим право на листування з їхніми родинами.



Олесь Безрук, на фото у себе вдома, одна з небагатьох рідних і близьких військовополонених, хто отримав листа. Вона розповіла Amnesty International, як багато для неї значить лист від сина, назвавши його «маленьким музеєм пам'яті». Один син Олесь Безрук потрапив у полон, а другий вважається офіційно загубленим. Мати припускає, що він є зниклим безвісти та сподівається, що колись він повернеться додому. © Олександр Хоменко / Amnesty International

4.2.2 ДОСТУП ДЛЯ ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Присутність міжнародних неупереджених спостерігачів у місцях позбавлення волі має стримуючий вплив на катування та інші порушення міжнародного права. Жоден український військовополонений, опитаний Amnesty International, не повідомив, що під час перебування в полоні його відвідувала міжнародна організація. Органи системи Організації Об'єднаних Націй, згадані в цьому звіті, ММПЛУ та ПСІУ, повідомляють про відмову в будь-якому доступі до українських військовополонених, які утримуються в Росії або на окупованій території України.⁷¹ МКЧХ, уповноважений Женевськими конвенціями здійснювати такі візити, зберігає сувору конфіденційність щодо того, чи можуть вони отримати доступ до місць ув'язнення, щоб зберегти довіру сторін конфлікту. Amnesty International, за одним винятком, повідомили, що МКЧХ

⁷⁰ Організація з безпеки та співробітництва в Європі, «Настановний документ щодо правил Нельсона Мандели», policehumanrightsresources.org/guidance-document-on-the-nelson-mandela-rules-implementing-the-united-nations-revised-standard-minimum-rules-for-the-treatment-of-prisoners

⁷¹ ПСІУ, «ПСІУ, «Доповідь незалежної міжнародної слідчої комісії щодо України», А/НRC/52/62549, 25 жовтня 2024 р. (цитовано раніше), п. 5: Офіс Верховного комісара з прав людини, «Поводження з військовополоненими та останні відомості про ситуацію з правами людини в Україні», 1 жовтня 2024 р. (цитовано раніше), п. 18

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

не відвідував їхніх родичів. Жоден колишній український військовополонений, опитаний Amnesty International, також не повідомив про відвідування.

Наявні чіткі докази політики систематичної відмови російської влади надати гуманітарний доступ до українських військовополонених. Візити міжнародних спостерігачів є ключовим механізмом стримування порушень міжнародного права. По-перше, міжнародні спостерігачі, такі як МКЧХ, є основним каналом, за допомогою якого військовополонені можуть спілкуватися зі своїми родичами, шляхом передачі листів або організації телефонних і відеодзвінків. По-друге, через бесіди з військовополоненими та органами, що утримують у полоні, а також спостереження, міжнародні спостерігачі можуть помітити ознаки катувань та іншого жорстокого поводження, а також переконатися, що умови утримання відповідають міжнародним стандартам.

Без цих гарантій військовополонені залишаються під вартою без зв'язку з зовнішнім світом, де вони піддаються набагато більшому ризику катування та іншого жорстокого поводження, а їхні родичі залишаються у невизначеності, не маючи інформації про долю, стан і місцезнаходження своїх близьких. Росія грубо порушує свої зобов'язання за Третьою Женевською конвенцією, систематично відмовляючи міжнародним спостерігачам у доступі. Родини військовополонених постійно повідомляли Amnesty International про глибоке розчарування та гнів на міжнародні організації, зокрема на МКЧХ, через те, що вони не змогли забезпечити цей доступ. Хоча цей гнів міг бути посилений невдачами в обміні повідомленнями та комунікаціями з боку цих міжнародних організацій, їхні невдачі — реальні чи уявні — слід розглядати в світлі систематичного порушення Росією своїх зобов'язань за Женевськими конвенціями. Росія повинна негайно надати доступ міжнародним спостерігачам до всіх об'єктів, де утримуються українські військовополонені.

4.2.3 РЕПАТРІАЦІЯ ВАЖКОХВОРИХ І ПОРАНЕНИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ І СТВОРЕННЯ ЗМІШАНИХ МЕДИЧНИХ КОМІСІЙ

Останнім ключовим запобіжним заходом для попередження та запобігання смерті військовополонених під вартою є усталений принцип МГП, згідно з яким тяжкохворі та поранені військовополонені підлягають безпосередній репатріації.⁷² Інтернування військовополонених є виправданим за міжнародним правом, оскільки існує законна військова необхідність запобігти подальшій участі супротивників у бойових діях. Якщо військовополонені настільки серйозно хворі або поранені, що вони більше не можуть брати участь у бойових діях, їхнє подальше утримання під вартою немає жодних підстав. Крім того, існує вагомий гуманітарний аргумент для репатріації таких полонених, оскільки вони повинні мати можливість одужати та адаптуватися до свого нового фізичного чи психічного стану у своїх країнах.

Прямі репатріації важкопоранених і хворих військовополонених наразі не відбуваються регулярно, і хоча обміни військовополоненими тривають їхня частота знизилася з 2022 року.⁷³ Незважаючи на те, що Україна та Росія звинувачують одна одну в цьому спаді, тривожні свідчення колишнього російського солдата, задокументовані ІСІУ, свідчать про те, що обмінюватимуть лише «презентабельних» військовополонених, а тим, хто не вважатиметься придатними через поранення (ймовірно, отримані під час полону), буде відмовлено в медичній допомозі.⁷⁴

Постійну відмову в медичній допомозі, задокументовану вище, можна було б пом'якшити шляхом створення Росією змішаної медичної комісії, як зазначено в статті 112 Третьої Женевської конвенції. Для оцінки придатності військовополонених до репатріації створюються змішані медичні комісії, до складу яких входять два громадянина нейтральної країни та один, призначений державою, яка тримає в полоні.⁷⁵ Україна стверджує, що вже створила змішану медичну комісію для цієї мети, але немає жодних доказів того, що Росія зробила якісь кроки для цього.⁷⁶ Хоча основною

⁷² Третя Женевська конвенція 1949 р., Статті 109, 112

⁷³ Lawfare, «Вепонізація Росією обміну українськими полоненими», 29 липня 2024 р., <https://www.lawfaremedia.org/article/russia-s-weaponization-of-ukrainian-prisoner-exchanges>

⁷⁴ ІСІУ, «Доповідь незалежної міжнародної слідчої комісії щодо України», А/НRC/52/62549, 25 жовтня 2024 р. (цитовано раніше), п. 57

⁷⁵ МКЧХ, Конвенція (III) про поводження з військовополоненими. Женева, 12 серпня 1949 р.

Коментар 2020 р., Ст.112, ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/article-112/commentary/2020?activeTab=#_Toc42501284

⁷⁶ Уряд України, Координаційний центр з питань лікування військовополонених, «Змішані медичні комісії: Країна-агресор не дотримується Женевських конвенцій», 14 листопада 2024 р., koordinatsiynyytsentr.gov.ua/posts/zmishani-medychni-komisiyi-krayina-agresor-ne-dotrymuetsya-zhenevskiykh-konventsiiy-1654; The Kyiv Independent, «Омбудсмен спростовує заяву Росії про те, що Київ затримує обмін полоненими», 3 грудня 2024 р., kyivindependent.com/ukraine-ready-to-bring-back-all-ukrainians-from-captivity-ombudsman-says-amid-russian-allegations/

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

метою змішаних медичних комісій є оцінка стану військовополонених для можливої репатріації, присутність медичних працівників з нейтральних країн, може додатково сприяти наданню належної медичної допомоги для всіх військовополонених.

Таким чином, російська влада має вжити всіх необхідних заходів, щоб забезпечити репатріацію важкопоранених і хворих військовополонених, а також забезпечити, щоб ті військовополонені, які були поранені чи захворіли до або під час полону, отримували необхідну медичну допомогу. Створення змішаної медичної комісії було б бажаним першим кроком на цьому шляху.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

5. «ЗНИКЛІ БЕЗВІСТІ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН»



Колекція фотографій зниклих безвісти в офісі родинного об'єднання «Едельвейс». «Едельвейс» — це люди, чиї близькі зникли безвісти, вони регулярно зустрічалися в місті Покровську, щоб надавати один одному практичну та психологічну підтримку. Дослідники Amnesty International зустрілися з об'єднанням у Покровську у травні 2024 р. Зараз місто знаходиться на передовій конфлікті, і багато жителів змушені тікати. © Пампік Томсон / Amnesty International

У 2018 році Верховна Рада України прийняла Закон «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин». Цей закон закріпив в українському законодавстві право рідних знати про долю своїх зниклих безвісти. Він також передбачив створення Комісії з питань зниклих безвісти за особливих обставин, органу, який несе основну відповідальність за реалізацію цього права, а також Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти (запущено 2 травня 2023 р.), який має стати єдиним офіційним реєстром справ. Під «особливими обставинами» розуміються випадки зникнення людей у зв'язку зі «збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру».⁷⁷ Україна повідомила Комітету ООН з насильницьких зникнень у вересні 2024 року, що реєстр містить 55 000 справ, в основному військових, але також включає до 14 000 цивільних осіб.⁷⁸

⁷⁷ Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, 3 березня 2023 р., <https://ppu.gov.ua/en/press-center/zapratsiuvav-vednyvy-reiestr-osib-znyklykh-bezvisty-za-osoblyvykh-obstavyn/>

⁷⁸ УВКПЛ, «Експерти Комітету з питань насильницьких зникнень високо оцінюють Закон України про зниклих безвісти за особливих обставин, ставлять запитання щодо таємних ув'язнень і примусової передачі дітей до Російської Федерації», 24 вересня 2024 р., ohchr.org/en/news/2024/09/experts-committee-enforced-disappearances-commend-ukraines-law-missing-persons-special

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

Багато з зареєстрованих як «зниклі безвісти за особливих обставин» насправді перебувають у полоні в Росії або на окупованих територіях України. У багатьох випадках є вагомі докази того, що особа перебуває під вартою, але через відсутність підтвердження з Росії її слід вважати зниклою безвісти. В інших випадках немає жодної інформації про долю особи, а деякі родини чекають інформації про своїх зниклих безвісти більше 10 років. Усі родини зниклих безвісти мають право знати про долю своїх близьких.

5.1 НЕПІДТВЕРДЖЕНІ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНІ: НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ

За даними Українського координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими, як повідомляє Deutsche Welle, чверть із 3767 військовополонених, що повернулися в Україну станом на листопад 2024 року, вважалися зниклими безвісти (тобто не підтверджені Росією як військовополонені).⁷⁹ Хоча точна кількість українських військовополонених, утримуваних Росією, невідома, тому ймовірно, що в російському полоні залишаються сотні чи, можливо, тисячі військовополонених, про яких не було повідомлено МКЧХ.

Дослідження Amnesty International показало, що дані про військовополонених залишаються непідтвердженими, навіть якщо є вагомі докази того, що ці військовополонені перебувають у полоні. Олена розповіла Amnesty International, що незважаючи на те, що її чоловік Олександр не був підтвердженим військовополоненим, він зміг передати братові повідомлення з колишнього табору для військовополонених Оленівка. Цей табір розбомбили 29 липня 2022 року, внаслідок чого загинуло щонайменше 50 українських військовополонених.⁸⁰ Розслідування ООН розв'язало заяву Росії про те, що вибух був спричинений українською ракетою HIMARS, а відмова Росії надати моніторинговим механізмам доступ до території, яку вона контролює, унеможливила будь-яке неупереджене розслідування атаки.⁸¹ Постійне мовчання Росії щодо долі Олександра родини, і єдина надія яку вони можуть мати, полягає в тому, що багато військовополонених залишаються непідтвердженими, попри наявність доказів, що вони живі в полоні.

Значна частина доступних доказів походить із фотографій і відео українських військовополонених, які росіяни публікують у Telegram-каналах або навіть в офіційних ЗМІ. Свідчення військовополонених, які повернулися, є ще одним важливим і часто надійним джерелом інформації про непідтверджених військовополонених. Чоловік Христини Макачук Володимир виступив на російському телеканалі НТВ, де розповів про обставини свого захоплення.⁸² Крім того, військовополонений, який повернувся, і особисто знав Володимира, підтвердив його рідним не лише те, що він був у полоні, а й повідомив місце, де його утримують, і дату, коли він туди прибув.⁸³ Незважаючи на все це, Росія досі не підтвердила факт затримання Володимира.

Ситуації Олександра та Володимира далеко не унікальні, і багато родин, опитаних Amnesty International, розповідали подібні історії. У цьому звіті вже встановлено, що Росія піддає військовополонених насильницькому зникненню, відмовляючись визнати факт затримання або їхнє місцезнаходження.

Хоча договірні джерела міжнародного гуманітарного та кримінального права, такі як Женевські конвенції та Римський статут, прямо не забороняють насильницькі зникнення, ця заборона визнається нормою міжнародного звичаєвого права.⁸⁴

Насильницьке зникнення визначається Міжнародною конвенцією про захист усіх осіб від насильницьких зникнень як «арешт, затримання, викрадення або будь-яка інша форма позбавлення свободи представниками держави або особами чи групами осіб, які діють з дозволу, підтримки

⁷⁹ DW Українською, «Зниклі безвісти військові: як повернути рідних і що робить Червоний Хрест?» 19 листопада 2024 р., [youtube.com/watch?v=6MgbVUcMtKI](https://www.youtube.com/watch?v=6MgbVUcMtKI), хвилина 8:12.

⁸⁰ УВКПЛІ Україна, «Оленівка: Два роки з моменту смертоносного удару, в результаті якого загинули десятки українських військовополонених, тривають заклики до відповідальності», 25 липня 2024 р., ukraine.un.org/en/274954-olenivka-two-years-deadly-strike-killed-dozens-ukrainian-pows-continued-call-accountability

⁸¹ УВКПЛІ, «Тюрк засуджує відсутність відповідальності за вбивства в Оленівці», 25 липня 2023 р., ohchr.org/en/press-releases/2023/07/turk-decries-lack-accountability-olenivka-killings

⁸² Інтерв'ю Amnesty International, Київ, листопад 2024 р.

⁸³ Інтерв'ю Amnesty International, Київ, листопад 2024 р.

⁸⁴ ICRC, "Rule 98. Enforced Disappearance", International Humanitarian Law Databases (цитовано раніше)

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

чи мовчазної згоди держави, з подальшою відмовою визнати позбавлення свободи або приховуванням долі або місцезнаходження особи, яка зникла безвісти, що ставить таку особу поза захистом закону».⁸⁵

Ставлення Росії до значної кількості військовополонених відповідає кожному елементу цього визначення. Як і у випадку із затриманими, що утримуються без зв'язку з зовнішнім світом (що в багатьох випадках також само по собі є насильницьким зникненням), таке поводження розроблено для того, щоб уможливити вчинення жорстоких злочинів проти військовополонених, включаючи умисне вбивство та катування, безкарно для осіб, які безпосередньо причетні до них або співучасників. Крім того, насильницькі зникнення становлять воєнний злочин нелюдського поводження. Якщо така практика здійснюється в межах широкомасштабного чи систематичного нападу проти цивільного населення, це кваліфікується як злочин проти людяності (див. Частина 3, нижче, для детальнішої інформації).

Росія повинна негайно повідомити МКЧХ про всіх військовополонених, які зараз перебувають у її полоні.

5.2 ІНШІ ОСОБИ, ЗНИКЛІ БЕЗВІСТИ

«Ми живемо з надією «А раптом?». У нас була можливість виїхати з України, але ми не хочемо їхати. А що, як я поїду, а моя дитина повернеться? Що як він з'явиться? Де він шукатиме маму? Тож сидимо, чекаємо, сподіваємося, що він з'явиться».

Ольга, чий син зник у серпні 2015 р. під час служби в українській армії⁸⁶

Про долю багатьох із тих, хто вважається «зниклим безвісти за особливих обставин», інформації значно менше. Це значною мірою пов'язано з величезними труднощами відновлення точної інформації після стирання, заплутування та хаосу на сучасному полі бою, однак недосконала система для вирішення таких випадків створює непотрібні страждання для родин. Багато українських родин більше десяти років шукають відповіді про долю своїх близьких. 21-річний син Ядвіги Лозинської Андрій Лозинський пропав безвісти під час відходу українських військ з битви під Іловайськом у 2014 р. Він зателефонував своїй матері 28 серпня, щоб запевнити її, що все гаразд, і відтоді вона не чула про нього. Українська влада оголосила його загиблим у бою, і у 2017 р. він був похований з почестями. Ядвіга стверджує, що почула про це лише через шість років і відмовляється визнати, що цей похований солдат – її син.⁸⁷

Такі проблеми зі зв'язком були дуже поширеними перед повномасштабним вторгненням у 2022 році. Одна мати зниклого безвісти солдата у 2014 р. наполягала у розмові з Amnesty International на тому, що до 2022 р. влада вдавала, що проблеми зниклих безвісти не існує.⁸⁸ Створення Єдиного реєстру зниклих безвісти у 2023 р.⁸⁹ вирішило деякі проблеми, які існували раніше, але кожна родина зниклих безвісти, опитана Amnesty International, у тому числі після цієї дати, скаржилася на відсутність зв'язку з владою. Слідчі, які працюють у конкретних справах, часто змінюються, і враховуючи непрозорість державних структур, які розслідують ці справи, родини часто не знають, куди звернутися, щоб знайти відповіді.

Олена вважає, що її чоловіка, який зник безвісти під час служби в Збройних силах України у січні 2023 р., ніхто не шукає. Вона сказала Amnesty International, що ніхто не підтримує з нею зв'язок, і вона не вважає, що знає всю правду про обставини зникнення її чоловіка.⁹⁰ Так само Людмила

⁸⁵ ICPEP, 2010 р., стаття 2

⁸⁶ Інтерв'ю Amnesty International у Покровську, травень 2024 р.

⁸⁷ Дистанційне інтерв'ю з Amnesty International, липень 2024 р.

⁸⁸ Інтерв'ю Amnesty International у Покровську, травень 2024 р.

⁸⁹ Незважаючи на те, що Єдиний реєстр був юридично встановлений Законом про зниклих безвісти 2018 р., він запрацював лише через п'ять років.

⁹⁰ Інтерв'ю Amnesty International у Дніпропетровській області, травень 2024 р.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

стверджує, що військова частина, в якій служив її син, не повідомила їй результати службового розслідування щодо його зникнення. Відсутність спілкування створює відчуття, що родини покинуті, що їхніх рідних ніхто не шукає. «Якби я тільки могла бути впевнена, що влада приділяє пошукам мого сина хоча б хвилину на місяць... Всіх хлопців, які служили з моїм сином спочатку, тепер уже немає в живих. Вони загинули, виконуючи завдання держави, завдання, на яке їх посилає держава. Чому ж тоді ця сама держава не розшукує тих, хто зник безвісти під час виконання її ж завдання?» — запитала Людмила.⁹¹

Важливо визнати, що жодна країна не має можливостей, необхідних для роботи з такою кількістю зниклих безвісти, з якою має справу Україна.⁹² Міжнародні організації високо оцінили реакцію України на проблему перед обличчям таких перешкод,⁹³ і фундаментальною проблемою, яка перешкоджає ефективному розслідуванню багатьох справ, є триваюча агресія Росії. Без припинення бойових дій агонія родин триватиме. Єдиний шлях до всеосяжного вирішення цієї актуальної проблеми полягає в тому, щоб Росія негайно припинила свою агресію та повною мірою співпрацювала з усіма розслідуваннями.

Тим не менш, останні зміни в структурі українських державних органів, відповідальних за надання відповідей родинам зниклих безвісти, викликають серйозне занепокоєння. Комісію з питань зниклих безвісти, нарешті створену в 2022 р., уже через два місяці замінили Уповноважений і Секретаріат, спочатку підпорядкований Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, перш ніж у 2023 р. деякі її функції були перерозподілені між Міністерством внутрішніх справ, Міністерством оборони та Кабінетом Міністрів (зокрема, Координаційним штабом з питань поводження з військовополоненими).⁹⁴

ZMINA та інші українські правозахисні організації висловили занепокоєння тим, що розподіл відповідальності між цими державними органами не відповідає інтересам родин зниклих безвісти.⁹⁵ Згідно зі звітом ZMINA, повноваження щодо прийняття рішень у справах зниклих безвісти тепер належить виключно Генеральному штабу Збройних Сил України.⁹⁶ Концентрація відповідальності за ідентифікацію зниклих безвісти в Міністерстві оборони викликає занепокоєння, що справи про зниклих безвісти цивільних будуть позбавлені пріоритету. Ці побоювання посилюються тим фактом, що родини зниклих безвісти мирних жителів вже перебувають у невідгідному становищі через чинні законодавчі положення. Так, юрист Правозахисної групи «СІЧ» Ксенія Онищенко заявила, що «у військових частинах є офіційні списки зниклих безвісти, але про зникнення цивільного ніхто не повідомляє родину». ⁹⁷ Родини зниклих безвісти бійців часто об'єднуються в асоціації на базі військової частини, в якій служив їхній родич, а для цивільних є кілька відповідних організацій. Цей відносний брак організації та представництва громадянського суспільства призводить до зменшення впливу на владу. Це має вирішальне значення для того, щоб мати можливість відстоювати кращу підтримку з боку держави; наприклад, компенсація, доступна для родин зниклих безвісти цивільних осіб, може бути значно меншою, ніж доступна для родин зниклих безвісти солдатів.⁹⁸

Крім того, у 2023 році Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти повідомила, що рівень судово-медичної та слідчої експертизи в Україні є високим, але система надмірно розділена, що призводить до відсутності співпраці та комунікації між різними урядовими структурами.⁹⁹ Це впливає на процес ідентифікації та ускладнює доступ родин до інформації про їхню справу. Повинен бути один єдиний співрозмовник, щоб родини могли отримувати доступ до інформації про свою справу та передавати її без необхідності орієнтуватися в складній бюрократії чи вести переговори з кількома різними установами. Як би це не було досягнуто, важливо, щоб будь-яким змінам передували інклюзивні консультації з відповідними родинами щодо того, як можна покращити поточну систему.

⁹¹ Інтерв'ю Amnesty International у Донецькій області, травень 2024 р.

⁹² Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти, «Країна зниклих безвісти», серпень 2023 р. [Reliefweb.int/report/ukraine/country-missing-people-securing-justice-and-truth-families-missing-ukraine-enuk](https://reliefweb.int/report/ukraine/country-missing-people-securing-justice-and-truth-families-missing-ukraine-enuk), п. 27

⁹³ УВКПЛ, «Експерти Комітету з питань насильницьких зникнень високо оцінюють Закон України про зниклих безвісти за особливих обставин, ставлять запитання щодо таємних ув'язнень і примусової передачі дітей до Російської Федерації», 24 вересня 2024 р. (цитовано раніше)

⁹⁴ ZMINA, «Як Україна розшукує зниклих безвісти внаслідок агресії Росії та підтримує членів їхніх сімей», липень 2024 р., <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/07/znykli-bezvisty-a4-ua-preview.pdf> p.12

⁹⁵ ZMINA, «Як Україна розшукує зниклих безвісти внаслідок агресії Росії та підтримує членів їхніх сімей», липень 2024 р. (цитовано раніше)

⁹⁶ <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/07/znykli-bezvisty-a4-ua-preview.pdf> p.12

⁹⁷ <https://reliefweb.int/report/ukraine/profiles-missing-ukraine-war-crimes-must-be-investigated>

⁹⁸ <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/07/znykli-bezvisty-a4-ua-preview.pdf>, p. 10

⁹⁹ ICMР, «Країна зниклих безвісти: Забезпечення справедливості та правди для сімей зниклих безвісти в Україні», 28 серпня 2023 р., <https://reliefweb.int/report/ukraine/country-missing-people-securing-justice-and-truth-families-missing-ukraine-enuk> п. 180

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

6. ЦИВІЛЬНІ ОСОБИ

Незважаючи на те, що основна увага у звіті приділяється військовополоненим, також добре задокументована практика російських окупаційних військ незаконно позбавляти волі українських цивільних осіб, у тому числі шляхом тривалого утримання під вартою без зв'язку з зовнішнім світом або насильницького зникнення. Російські війська та їхні маріонетки вдалися до цих практик в Україні з початку російського вторгнення в 2014 році.¹⁰⁰ До вторгнення в Україну російські військові та правоохоронні сили широко вдавалися до цього на Північному Кавказі та в інших місцях і поклалися на поєднання зловживань правом, політикою або секретністю та запереченням щодо дії відповідних сил, обходом правових гарантій, залякуванням та переслідуванням адвокатів, відсутністю незалежності судової системи та системним маніпулюванням кримінальним правосуддям.¹⁰¹

У вересні 2022 року Росія оголосила, що анексує території, які тоді окупувала, і навіть частину території, яку вона не контролювала. Після цього оголошення Росія повністю запровадила свої закони на цих територіях і застосувала свою правоохоронну практику та кримінальне судочинство до цивільного населення, включаючи свавільні арешти, насильницькі зникнення, застосування катування та іншого жорстокого поводження під час ув'язнення.

Незаконне позбавлення волі цивільних осіб є воєнним злочином, і оскільки такі злочини були скоєні в контексті нападу на цивільне населення, політика та практика Росії щодо насильницького зникнення та катування на окупованих територіях України є злочинами проти людяності.

6.1 СВАВІЛЬНИЙ АРЕШТ

Згідно з Четвертою Женевською конвенцією, цивільні особи, які перебувають під окупацією або в руках ворожої держави визначаються як «особи, які перебувають під захистом».¹⁰² Такі особи не можуть бути затримані, за винятком випадків, коли це «абсолютно необхідно» з міркувань безпеки.¹⁰³ Таке інтернування підлягає суворим запобіжним заходам, включаючи регулярний перегляд, і має бути обмеженим у часі.¹⁰⁴ Безстрокове утримання Росією цивільних осіб на підконтрольних їй територіях в Україні не відповідає цим вимогам, і деякі цивільні особи, які зараз перебувають у полоні, перебували там ще до повномасштабного вторгнення.

У грудні 2018 року Олександр Марченко їхав із Києва до окупованого Росією Донецька через Росію, сподіваючись вирішити майнову справу.¹⁰⁵ У Донецьку його викрали люди в масках і утримували без зв'язку з зовнішнім світом у неофіційному ізоляторі. Його викрадачі, яких Марченко вважав співробітниками де-факто «Міністерства державної безпеки Донецької народної республіки» (МДБ ДНР), неодноразово катували його, зокрема електричним струмом, розп'яттям на дерев'яній панелі та душенням. Через два місяці вони відвезли його до російського кордону і передали співробітникам Федеральної служби безпеки Росії (ФСБ), які потім із зав'язаними очима доставили

¹⁰⁰ Amnesty International, «Україна: «Як тюремний конвой»: Незаконне переміщення та жорстоке поводження з громадянським населенням в Україні з боку Росії під час «фільтрації», EUR 50/6136/2022, 10 листопада 2022 р., <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/6136/2022/en/>; Amnesty International, «Україна: Викрадення та тортури на сході України», EUR 50/034/2014, 11 липня 2014 р., <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/034/2014/en/>

¹⁰¹ Amnesty International, «Протистояння колу несправедливості: Погрози та тиск, з якими стикаються адвокати на Північному Кавказі», EUR 46/003/2013, 21 березня 2013 р., [amnesty.org/en/documents/eur46/003/2013/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur46/003/2013/en/)

¹⁰² Третя Женевська конвенція 1949 р., Стаття 4

¹⁰³ Третя Женевська конвенція 1949 р., Стаття 42

¹⁰⁴ Третя Женевська конвенція 1949 р., Стаття 43

¹⁰⁵ Наведена нижче інформація базується на заяві Олександра Марченка, задокументованій його адвокатом у березні 2021 р., деяких матеріалах справи, з якими Amnesty International мала змогу ознайомитися, і перевірених під час кількох інтерв'ю у 2021-2024 з особою, з якою він перебуває у стосунках

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

його в Краснодар, Росія. Після двох поспіль затримань за нібито адміністративні правопорушення, під час яких його змушували підписати «зізнання», у березні 2019 р. Олександра Марченка взяли під варту як підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення та звинуватили у шпигунстві.

26 листопада 2020 року Краснодарський крайовий суд визнав його винним за статтею 276 КК РФ («Шпигунство») і засудив до 10 років колонії суворого режиму. Його апеляції були відхилені в квітні та листопаді 2024 р., і на момент написання статті він відбуває покарання у в'язниці в Мінусинську в Красноярському краї, за 5000 кілометрів на схід від його рідного Дніпра.¹⁰⁶ Поводження Росії з Марченком порушує четверту Женевську конвенцію та є воєнними злочинами, включаючи незаконну депортацію та катування. Це також може вважатися воєнними злочинами незаконного позбавлення волі та відмови у справедливому суді.

З моменту повномасштабного вторгнення Amnesty International задокументувала використання «фільтрації», насильницької до будь-яких підозрюваних нинішніх і колишніх членів українських військових і правоохоронних служб.¹⁰⁷ Ці арешти виходять далеко за межі того, що дозволено міжнародним гуманітарним правом, становлять кампанію переслідувань і залякування, спрямовану на забезпечення дотримання окупаційного режиму.

6.2 НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ

Насильницькі зникнення мирних жителів вже давно є стратегією Росії в Україні. Amnesty International задокументувала численні приклади насильницьких зникнень, вчинених російськими військовими та їхніми маріонетками у 2014 році, зокрема в Криму.¹⁰⁸ З повномасштабним вторгненням кількість насильницьких зникнень різко зросла. Українська правозахисна організація ZMINA задокументувала щонайменше 562 випадки насильницького зникнення з лютого 2022 року по червень 2023 року. Більшість жертв – громадські активісти та їхні родичі, представники місцевого самоврядування, а також вчителі, журналісти та інші.¹⁰⁹

У березні 2024 року «Поліна» розповіла Amnesty International історію викрадення свого зниклого чоловіка.¹¹⁰ Вона покинула окуповану Росією територію 15 серпня 2022 року. Це був останній раз, коли вона бачила свого чоловіка, який залишився доглядати за своїм батьком. Того вечора, після того як вона пішла, він перестав відповідати на телефонні дзвінки чи текстові повідомлення. За відсутності будь-якої інформації про його долю та місцеперебування наприкінці серпня вона попросила свого знайомого спробувати принести для нього посилку до будівлі, яка, як відомо місцевим жителям, використовувалася російськими військами як імпровізований, неофіційний центр ув'язнення. Передача посилки для названого затриманого без зв'язку є звичайною практикою в Росії, за допомогою якої можна неофіційно підтвердити перебування конкретного затриманого в тому чи іншому слідчому ізоляторі. Охорона прийняла посилку на його ім'я, що, хоч і неявно, свідчило про те, що чоловік Поліни живий і його там утримують. Подальші посилки охоронці приймали, поки одного дня, у жовтні 2022 року, не відмовилися. За існуючою неофіційною практикою це означало, що чоловіка Поліни або більше не перебуває в тому місці, або його вже немає в живих.

Незабаром Поліні почали надходити дзвінки та текстові повідомлення від різних чоловіків, які стверджували, що нещодавно звільнилися з того самого місця ув'язнення і бачили там її чоловіка. Потім, у період з березня по липень 2023 року, Поліна отримувала SMS-повідомлення та дзвінки, які, як вона вважала, були від її чоловіка, який, очевидно, на той час мав доступ до секретного мобільного телефону. Потім зв'язок припинився.

Зараз Поліна живе на території, підконтрольній уряду України. Вона не може виїхати на окуповану територію, де фактично поліція прийняла повідомлення родини про зникнення чоловіка Поліни, але не надала родині жодної інформації про його долю та місцезнаходження.

¹⁰⁶ Детальніше див. <https://amnesty.org/en/documents/eur46/7725/2024/en/>.

¹⁰⁷ Amnesty International, «Україна: «Як тюремний конвой»: Незаконне переміщення та жорстоке поводження з громадянським населенням в Україні з боку Росії під час «фільтрації», EUR 50/6136/2022, 10 листопада 2022 р., <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/6136/2022/en/>.

¹⁰⁸ Amnesty International, «Крим: троє активістів зникли після того, як, за повідомленням, обстріляли їхню машину», 14 березня 2014 р., amnesty.org.uk/press-releases/crimea-three-activists-disappear-after-their-car-reportedly-shot

¹⁰⁹ ZMINA, «Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян під час повномасштабної збройної агресії Росії проти України (лютий 2022 – червень 2023)», липень 2023 р., https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/07/lost_people_eng_web_03.pdf

¹¹⁰ Інтерв'ю по телефону, березень 2024 р.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

Звіти ZMINA та інших правозахисних груп свідчать про сотні подібних випадків на окупованих територіях.¹¹¹ Ці практики позбавлення свободи цивільних осіб членами російських військ або окупаційної влади, що супроводжуються неспроможністю визнати позбавлення волі чи приховуванням долі або місцеперебування зниклої особи, кваліфікуються як насильницькі зникнення.

Росія повинна негайно звільнити всіх цивільних затриманих і ув'язнених, які утримуються всупереч Женевським конвенціям.

6.3 КАТУВАННЯ ТА ІНШЕ ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ

У 2024 році ІІСІУ повідомляв, що катування в місцях позбавлення волі в Росії та на окупованих територіях України були широкомасштабними та систематичними, а більшість жертв були цивільними.¹¹² Висновки щодо засобів і методів катування узгоджувалися з висновками Amnesty International та інших організацій щодо катування та іншого жорстокого поводження з військовополоненими та цивільними особами, утримуваними Росією, включно з використанням ураження електричним струмом і сексуального насильства.¹¹³

Усі цивільні ув'язнені або їхні родичі, опитані Amnesty International, повідомили про поводження та умови утримання під час полону, які становили катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження чи покарання. Сергій Барчук був заступником голови Пенсійного фонду Херсона, коли на початку березня 2022 р. російські війська взяли місто під контроль.¹¹⁴ Звинувачений у розкраданні майна «Пенсійного фонду Росії» в Херсоні (він визнає, що вивіз майно Фонду, щоб воно не потрапило до рук росіян), його тримали без зв'язку з зовнішнім світом, допитували та піддавали катуванню та іншому жорстокому поводженню. Слідчі погрожували йому новим насильством, а також його матері, якщо він відмовиться співпрацювати. Під час першого допиту кількома чоловіками в ніч з 17 на 18 липня чоловік із маскою, одягнений у військову форму, висмикнув шнурок з одного з черевиків Сергія та душив його.

«Шнурок досить швидко порвався, і потім він душив мене рукою ззаду. Вони били мене по ногах, руках і тулубу, потім задавали питання. Якщо їм подобалася відповідь, вони били мене ще кілька разів і задавали наступне питання. Якщо їм не подобалася відповідь, вони били мене сильніше і ставили те саме запитання знову. Це тривало близько пів години, але я не можу сказати точно. У той момент я повністю втратив відчуття часу».

Сергій Барчук¹¹⁵

¹¹¹ Див. також: Харківська правозахисна група, "Submission to the Office of the Prosecutor of the International Criminal Court concerning the crime against humanity (Enforced disappearance of persons)", 4 серпня 2024, library.khpg.org/index.php?id=1710176121

¹¹² ІІСІУ, «ІІСІУ, «Доповідь незалежної міжнародної слідчої комісії щодо України», A/HRC/52/62549, 25 жовтня 2024 р. (цитовано раніше), п. 33

¹¹³ ІІСІУ, «ІІСІУ, «Доповідь незалежної міжнародної слідчої комісії щодо України», A/HRC/52/62549, 25 жовтня 2024 р. (цитовано раніше), п. 46

¹¹⁴ Дистанційне інтерв'ю Amnesty International, січень 2024 р.

¹¹⁵ Інтерв'ю Amnesty International у Покровську, травень 2024 р.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

Послідовні звіти про катування та інше жорстоке поводження з цивільними особами, особливо тими групами, яким також загрожує арешт і насильницьке зникнення, а також явне відчуття безкарності серед тих, хто, як повідомляється, вчинили це, вказують на державну політику та санкції такого поводження. Цей висновок узгоджується з висновками Amnesty International щодо застосування катування у Росії в багатьох попередніх випадках. Це підтверджується свідченнями, зібраними ІІСІУ, яка не лише дійшла до висновку, що катування були систематичними та масштабними, але і що:

«Потерпілі та свідки неодноразово згадували про причетність високопосадовців слідчого ізолятора, а також на накази, які отримував нижчий персонал. Катування вчинялися відкрито, з явним відчуттям безкарності. Ці елементи в сукупності змушують Комісію вважати, що вона має достатньо доказів, щоб визначити, що російська влада діяла відповідно до скоординованої державної політики щодо катування українських цивільних осіб та військовополонених. Таким чином, Комісія робить висновок, що російська влада скоїла злочини проти людяності у вигляді катування у контексті свого повномасштабного вторгнення в Україну»».¹¹⁶

6.4 ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

Amnesty International вважає, що вищезазначені діяння, насильницькі зникнення та катування, а також злочини сексуального насильства та ув'язнення, що порушують основоположні норми міжнародного права, кваліфікуються як злочини проти людяності. Як зазначено вище, ці злочини скоювали як частину широкомасштабного та систематичного нападу проти цивільного населення, відповідно до або на виконання політики держави чи організації, спрямованої на вчинення таких нападів.¹¹⁷ Насильницькі зникнення та катування українських громадян/ок, що їх здійснює Росія, є частиною систематичного та широкомасштабного нападу на цивільне населення. Варто зазначити, що термін "напад" включає багаторазове вчинення діянь в межах проведення політики держави або організації та необов'язково дорівнює "військовому нападу" за міжнародним гуманітарним правом. Цей термін охоплює ширший контекст кампанії або операції, спрямованої проти цивільного населення.¹¹⁸ Термін "широкомасштабний" визначається розмахом нападу або кількістю постраждалих чи тяжкістю діянь,¹¹⁹ тоді як суди встановили, що поріг «систематичності» досягається за наявності «схеми злочинів» – тобто невинуватого та регулярного повторення подібної злочинної поведінки.¹²⁰ Попри те, що достатнім є досягнення лише одного з критеріїв – "широкомасштабності" або "систематичності" – Amnesty International вважає, що довгий перелік заборонених діянь, що їх вчиняє Росія впродовж її агресії проти України, очевидно відповідає обом.

Дослідження Amnesty International для цього звіту переконливо свідчить, що насильницькі зникнення та катування є складовими багатогранної державної політики, спрямованої на залякування цивільного населення з метою його примусу до покори окупаційній владі. Існування політики можна встановити на основі багатьох факторів, включно з "наявністю політичної мети, плану, відповідно до якого здійснюється напад, чи ідеології ... що спрямовані на знищення, переслідування або послаблення спільноти".¹²¹

Систематичне переслідування громадських активістів та активісток та місцевої влади шляхом насильницьких зникнень та катувань є вагомими доказами того, що ця практика є частиною стратегії Росії, що спрямована на підкорення та анексію території України. Водночас Росія використовує таку практику як засіб демографічних змін на цих територіях, через придушення української та інших ідентичностей і культури, що відмінні від російської.¹²²

Підсумовуючи, насильницькі зникнення та катування, що їх вчиняють російські військові та окупаційна влада, становлять злочини проти людяності.

¹¹⁶ ІІСІУ, "Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine", A/HRC/52/62549, 25 October 2024, (процитований раніше), paras. 77-78

¹¹⁷ Rome Statute, 1998, Article 7; International Criminal Court, "Elements of Crimes" 9 September 2002, [icccpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf](https://www.icccpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf), pp.7-8

¹¹⁸ Dixon, R. and Hall, C. K. "Article 7" (margin 8), Triffterer, Otto (ed.), Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court, London: C.H. Beck, Hart, Nomos, 2008

Amnesty International, "Україна: «Ніби тюремний конвой»: Незаконне вивезення та насильство щодо цивільних в Україні під час російської «фільтрації», 10 November 2022, EUR 50/6136/2022, (процитовано раніше)

¹¹⁹ Prosecutor v Akayesu, ICTR Trial Chamber, Judgment, 2 September 1998, para. 579

¹²⁰ Prosecutor v Kunarac et al., ICTY Trial Chamber, Judgment, 22 February 2001, para. 429

¹²¹ Prosecutor v. Tihomir Blaskic. ICTY Trial Chamber, Judgment, 3 March 2000, para. 203

¹²² Див., наприклад, Amnesty International, "Росія/Україна: 10 років придушення ідентичностей, що відмінні від російської, в окупованому Криму", 18 March 2024, EUR 50/7805/2024, [amnesty.org/en/documents/eur50/7805/2024/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/7805/2024/en/)

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

7. ВИСНОВКИ

Поводження Росії з українськими військовими та цивільними особами, які перебувають під вартою, порушує усі форми міжнародного права. Катування та інші види жорстокого поведіння та насильницькі зникнення є злочинами за міжнародним правом і порушенням однієї з найважливіших хартій прав людини, МПГПП. Женевські конвенції, наріжний камінь міжнародного гуманітарного права, недвозначно встановлюють права військовополонених і цивільних ув'язнених, а також зобов'язання держави, яка утримує. Росія порушила базові принципи цих конвенцій, зокрема, відмовившись дозволити листування, належну медичну допомогу та доступ для гуманітарних організацій.

Убивство, катування та позбавлення інших прав осіб, позбавлених волі, тягнуть за собою індивідуальну кримінальну відповідальність за міжнародним кримінальним правом. Amnesty International закликає міжнародну спільноту використовувати всі можливості для притягнення до відповідальності за ці злочини, у тому числі через Міжнародний кримінальний суд і використання універсальної юрисдикції. Безкарність лише заохочує вчинення майбутніх воєнних злочинів і злочинів проти людяності. Головним засобом для їхньої зупинки є притягнення до відповідальності.

Росія має негайно надати МКЧХ безперешкодний доступ до місць позбавлення свободи, де утримуються українці. Росія повинна дозволити позбавленим волі спілкуватися з родичами. Вона повинна звільнити тих, хто незаконно ув'язнений, і репатріювати всіх військовополонених, яких вона утримує, які є важкопораненими або надто хворими, щоб брати участь у бойових діях. Росія також повинна надати повну та адекватну компенсацію всім особам, чиї права людини вона порушила. Крім того, держави, міжнародні організації, неурядові організації та окремі особи повинні використовувати всі можливі дипломатичні, політичні та правові засоби, щоб тиснути на Росію, аби вона виконала свої зобов'язання за Женевськими конвенціями.

З початку збройного конфлікту в Україні понад десять років тому дії Росії розлучили десятки тисяч родин. Убиті, затримані, зниклі безвісти та ті, хто пережили катування внаслідок цього конфлікту, безперечно, найбільше постраждали. Проте страждають вони не самі. Наслідки цих аморальних дій відчують на собі батьки, діти, брати і сестри, друзі та колеги по всій Україні та за її межами. Amnesty International буде невпинно проводити кампанію за притягнення до відповідальності від їхнього імені, а також демонструватиме тим, хто позбавлений волі – та їхнім близьким, які залишилися їх чекати – що вони не забуті.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

8. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Amnesty International закликає російську владу:

- Негайно припинити загарбницьку війну проти України;
- Негайно припинити практику та розслідувати всі випадки катувань і жорстокого поводження, позасудових страт і смертей під вартою всіх українців та українок, військових і цивільних, і забезпечити притягнення до відповідальності всіх підозрюваних у кримінальній відповідальності у справедливих судах і без застосування смертної кари;
- Повністю співпрацювати з усіма міжнародними судовими механізмами, включаючи Міжнародний кримінальний суд, а також з міжнародними гуманітарними та моніторинговими організаціями, такими як МКЧХ, і відповідними органами ООН, такими як Моніторинговий механізм дотримання прав людини в Україні та Незалежна слідча комісія в Україні;
- Виконувати зобов'язання за Женевською конвенцією щодо військовополонених шляхом:
 - сповіщення Центрального агентства розшуку МКЧХ про присутність усіх українських військових, які зараз інтерновані, а також усіх майбутніх військовополонених;
 - надання військовополоненим можливості регулярно спілкуватися зі своїми родинами;
 - забезпечення надання належної медичної допомоги всім українцям, позбавленим волі;
 - безпосередньої репатріації важкохворих і поранених в'язнів і створення змішаних медичних комісій для оцінки придатності окремих в'язнів до репатріації;
- Припинити практику переслідування українських військових лише за факт участі в бойових діях та забезпечити притягнення до відповідальності всіх осіб, винних у цій практиці, без застосування смертної кари;
- Повернути на батьківщину людські останки всіх українських військових і цивільних осіб, які загинули під вартою в Росії, з достатньою інформацією для ідентифікації відповідної особи; розслідувати обставини та причини їхньої смерті та притягнути до відповідальності всіх осіб, відповідальних за їхню смерть або умови, які її спричинили, у рамках справедливого судового розгляду;
- Припинити практику викрадення, насильницького зникнення, свавільного арешту, судового переслідування та утримання під вартою українських цивільних осіб на територіях, які фактично контролюються Росією;
- Негайно звільнити всіх цивільних осіб, які утримуються під вартою, якщо вони не утримуються під вартою з міркувань безпеки, і забезпечити, щоб ті, хто інтернований на законних підставах, користувалися гарантіями, закріпленими в Женевських конвенціях, включаючи регулярний перегляд їхнього статусу.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

Amnesty International закликає українську владу:

- Безпосередньо репатріювати важкохворих і поранених в'язнів;
- Започаткувати процес консультацій із родинами зниклих безвісти щодо того, як відповісти на наявні виклики в системі та визначити шляхи вирішення;
- Забезпечити, щоб родини зниклих безвісти відігравали активну роль у прийнятті рішень щодо структури та процесу ідентифікації зниклих безвісти осіб.

Amnesty International закликає інші держави:

- Забезпечити повну реалізацію прав на правду, справедливість і відшкодування для всіх жертв російської агресії;
- Дотримуватися зобов'язань згідно з Римським статутом МКС щодо арешту та передачі осіб, на яких діють ордери на арешт МКС, які підпадають під їхню юрисдикцію;
- Розпочати розслідування та судове переслідування відповідно до принципу універсальної юрисдикції стосовно осіб, підозрюваних у вчиненні воєнних злочинів та інших злочинів за міжнародним правом;
- Здійснювати розшук осіб, підозрюваних у вчиненні чи відданні наказів вчинити воєнні злочини, які становлять грубі порушення Женевських конвенцій, а також притягувати таких осіб, незалежно від їхнього громадянства, до відповідальності у своїх судах.

ОГЛУШЛИВА ТИША

Насильницькі зникнення, утримання інкомунікадо та катування українських полонених Росією

**AMNESTY
INTERNATIONAL -
ЦЕ ГЛОБАЛЬНИЙ РУХ
ЗА ПРАВА ЛЮДИНИ.
КОЛИ ОДНУ
ЛЮДИНУ СПІТКАЄ
НЕСПРАВЕДЛИВІСТЬ,
ЦЕ СТОСУЄТЬСЯ
ВСІХ НАС.**

ЗВ'ЯЖІТЬСЯ З НАМИ



info@amnesty.org



+44 (0)20 7413 5500

ДОЛУЧАЙТЕСЯ ДО РОЗМОВИ



www.facebook.com/AmnestyGlobal



[@Amnesty](https://twitter.com/Amnesty)

ЗМІСТ: **EUR 50/9046/2025**
МІСЯЦЬ / РІК: БЕРЕЗЕНЬ 2025 Р.
МОВА: АНГЛІЙСЬКА

amnesty.org

